

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA PEDAGOGIKY A PSYCHOLOGIE

Výchovné postoje rodičů ve vztahu k televizi
Bakalářská práce

Parents education attitudes in relation to television
Bachelor's Thesis

České Budějovice 2009

Vedoucí diplomové práce:
prof. PaedDr. Gabriel Švejda, CSc.

Vypracovala:
Eva Sůrová

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Datum: 10.3.2009

.....

SŮROVÁ, Eva. Výchovné postoje rodičů ve vztahu k televizi: bakalářská práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra pedagogiky a psychologie, 2009. Vedoucí bakalářské práce prof. PaedDr. Gabriel Švejda, CSc.

SŮROVÁ, Eva. Parents education attitudes in relation to television: Bachelor's Thesis. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogical Faculty, Department of Pedagogy and Psychology, 2009. Thesis Supervisor: Prof. PaedDr. Gabriel Švejda, CSc.

ANOTACE

Tato práce je věnována rodičům předškolních dětí a jejich výchovným postojům ve vztahu k televizi. Zabývá se otázkou, do jaké míry jsou tito rodiče informováni o negativním působení sledování televize a filmu na dětského diváka.

Druhá část zachycuje rodiny bez televize a důvody které je vedou k tomuto rozhodnutí. Hledá odpověď na otázku, zda děti vyrůstající v rodinách bez televize mají nebo měly problémy ve vrstevnické skupině plynoucí z nemožnosti sdílet televizní obsahy.

KLÍČOVÁ SLOVA

Rodina, televize, osobnostně orientovaná výchova, mediální výchova, mediální gramotnost.

ANNOTATION

This thesis is dedicated to the parents of pre-scholars and their educational attitudes regarding television. It deals with the question, to what extent these parents are informed about the negative effects of television and film on children as spectators.

The second part records the situation in families without television and the reasons leading to this decision. It is trying to find out if children from families without a television had or have to deal with problems resulting from not having the possibility of sharing television content with their coevals.

KEYWORDS

Family, television, education oriented on personality, media education, media literacy.

Děkuji panu prof. PaedDr. Gabrielu Švejdovi, CSc. za partnerský přístup při vedení této bakalářské práce. Dále poděkování patří všem rodičům, kteří věnovali svůj drahocenný čas a odpověděli na mé otázky, ale i těm, kteří mi pomohli při vyhledávání rodin žijících bez televize. Bez nich by tato práce nevznikla.

OBSAH

ÚVOD	8
CÍL PRÁCE.....	10
Hypotéza:.....	10
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 RODINA A JEJÍ MOŽNOSTI ODPOVĚDNÉ MEDIÁLNÍ VÝCHOVY	11
1.1 Televize – „třetí dospělý“ ve chvíli, kdy nikdo nemá čas	12
1.2 Teorie nepřímého (dlouhodobého) mediálního vlivu	13
2 TELEVIZE JAKO STRAŠÁK ANEB JE ČEHO SE BÁT?	14
2.1 Negativní vliv televize	14
2.1.1 Násilí	14
2.1.2 Kýč	15
2.1.3 Náhradní život.....	15
2.1.4 Reklama.....	16
2.1.5 Zdravotní následky	17
2.1.6 Narušení pozornosti dětí.....	17
2.1.7 Vliv na rozvoj řeči a komunikačních dovedností.....	17
2.1.8 Vliv na rozvoj tvořivosti a fantazie	18
2.1.9 Shrnutí	19
2.2 Rizikový televizní divák	19
2.2.1 Hledisko času	19
2.2.2 Sledování televize předškolních dětí z hlediska vývojové psychologie.....	20
3 VÝCHOVA TELEVIZNÍHO DIVÁKA – CESTA K MEDIÁLNÍ GRAMOTNOSTI	21
3.1 Mediální gramotnost bez televize?.....	22
3.2 Absence televize v rodině jako jedna z cest osobnostně orientované výchovy.....	23
PRAKTICKÁ ČÁST	25
1 RODINY S TELEVIZÍ.....	25
1.1 Metoda použitá k průzkumu.....	25
1.2 Obecné informace.....	25
1.3 Vyhodnocení jednotlivých položek.....	26
2 Rodiny bez televize	37
2.1 Proč nemáme televizi - úvodní kazuistika	37

2.2 Metoda použitá k průzkumu.....	40
2.3 Jiné rodiny bez televize – obecné informace.....	41
2.4 Vyhodnocení jednotlivých položek.....	41
ZÁVĚR.....	46
SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY.....	48
PŘÍLOHY	49
Příloha č.1 – dotazník pro rodiny s televizí	49
Příloha č. 2 – dotazník pro rodiny bez televize	52

Úvod

V současné době žijeme v mediálním světě, tematizuje se otázka mediální výchovy a mediální gramotnosti. Hovoří se o vlivu médií, o tom, zda jsou důvěryhodná, zda nám zprostředkovávají pravdivý obraz světa. Do jaké míry jim můžeme věřit? Do jaké míry si je můžeme pustit do života? A která? Máme se jejich vlivu bránit nebo se dokonce bát?

Problematika médií se stala natolik ožehavou, že možnost jejího řešení přebírá stát. V současnosti je mediální výchova součástí RVP všech stupňů škol mateřskými počínaje. Její pojetí se vymezuje. Součástí mediální výchovy je výchova audiovizuální neboli filmová. Neměli bychom zapomínat, že škola doplňuje rodinnou výchovu. Jaká je však úroveň rodinné mediální výchovy?

Téma rodičovských postojů vůči televizi jsem si zvolila z několika důvodů. Dobrým důvodem je to, že jsem sama matka a s fenoménem televize jsme se museli a musíme vyrovnávat, zaujmout k ní určitý výchovný postoj. Hledání tohoto postoje nebylo jednoduché a bylo provázeno mnoha otázkami o smyslu i důsledcích.

Druhým důvodem je fakt, že jsem učitelka v mateřské škole a spolupracuji s jinými rodiči. Zajímalo mne, jaké postoje vůči televizi má současná generace rodičů předškolních dětí. Jak se vyrovnává s jejími nástrahami, rozpínavostí a negativními důsledky? Rodiče jsou ti, kdo mají zcela zásadní vliv na utváření osobnosti svých dětí. Tím pádem také na to, jak bude jednou vypadat náš svět.

Domnívám se, že televize mezi ostatními médii zaujímá zcela výlučné postavení. Problematiku televize a jejího vlivu na děti jsem si vybrala navzdory tomu, že počítače spolu s internetem jsou pro naše děti téměř stejně dostupné a podle mnohých odborníků jsou nebezpečnější než televize s poukazem na násilné počítačové hry, snadnost identifikace a vznik závislostí např. na internetu. Myslím si však, že televize je specifická tím, že vyrábí z lidí zhlouplé a pasivní konzumenty. Podle mého názoru je mnohem nebezpečnější, protože lidé jsou vůči ní méně ostražití. Naše společnost ji přijala jako naprostou samozřejmost. To, že ráno člověk vstane a pustí si televizi je častokrát tak přirozené, jako si vyčistit zuby.

Televizní vysílání je zpolitizované, manipulativní a nepřeje kritickému myšlení. Nastavuje měřítko normality. Programová skladba většinou neodpovídá

psychologickým zvláštnostem dětského věku dlouho před 22 hodinou. Televize nám také neumožňuje kontrolu toho, co děti sledují, když nejsme doma.

V teoretické části se nejprve pokusím popsat, v jaké situaci se nachází současná mladá rodina. Domnívám se, že malá sociologická sonda pomůže lépe pochopit výchovná východiska rodičů a to nejen ve vztahu k televizi.

Zaujmout určitý výchovný postoj předpokládá teoretickou znalost dané problematiky. Je proto nutné zabývat se názory odborné veřejnosti na problematiku sledování televize z hlediska psychologického vývoje předškolního dítěte.

V čem spočívá hlavní nebezpečí nadměrného diváctví? Jaká je definice nadměrného dětského diváctví? Tuto část považuji za velmi důležitou ve vztahu k výchovným postojům rodičů. Zmíněné postoje z velké části odrážejí informovanost rodičů o dané problematice.

Existuje řada rodičů, kteří zvolili alternativní přístup a televizi pro jistotu doma vůbec nemají. Jak se absence televize v rodině vztahuje k východiskům osobnostně orientované výchovy je pak náplní poslední kapitoly teoretické části.

Cíl práce

Televize a prostor, který jí rodina dává souvisí s životní filozofií a pohledem na výchovu obecně, nelze proto zkoumat výchovné postoje rodičů vůči televizi odděleně. Cílem práce tedy je zachytit výchovné postoje současných rodičů předškolních dětí se zvláštním zřetelem na výchovné postoje vůči televizi. Předmětem mého zkoumání je míra obecné informovanosti o dané problematice a její aplikace v každodenním životě rodiny s předškolními dětmi.

Předpokládám, že rodiče lze rozdělit do tří skupin. Do první skupiny bych zařadila rodiny vlastníci televizi jakožto moderní médium, jehož obsah je sice často nevhodný pro děti, nicméně je třeba se s ním naučit pracovat ve smyslu výběru. Předpokládám, že tato skupina rodičů je relativně informovaná v oblasti mediální výchovy a své poznatky aktivně využívá.

Druhou skupinu rodičů tvoří ti, kterým je to jedno nebo jsou příliš zaneprázdnění, než aby měly čas se těmito otázkami zabývat, popřípadě televizní působení na děti přijali jako nezbytnou součást naší doby. Důvodem může být přesvědčení, že televize se natolik stala součástí moderního života, že jakékoli otázky týkající se jejího působení jsou zbytečné.

Poslední skupinou jsou rodiče, kteří zvolili přístup alternativní a televizi doma nemají. Přesto se necítí odříznuti od světa ani neinformovaní a svého kroku nikterak nelitují. Doma aplikují promyšlenou mediální výchovu.

Hypotéza:

1. Rodičům chybí informace v oblasti mediální výchovy, většinou nedodržují doporučené postupy.
2. Děti žijící v rodině bez televize netrpí nedostatkem informací, ani nejsou deprivováni v sociální oblasti (nejčastější výtka ve vztahu k tomuto rozhodnutí).

Teoretická část

Motto:

„...mladí lidé se nám vesměs jeví jako velice nadějní, zejména pokud jsou ještě malí. Naše naděje ale postupně vadnou s jejich dospíváním. To však není dáno tím, že by snad původní přirozený talent postupně vymizel, ale daleko spíše tím, že se o ně nikdo řádně nestará.“

Quintilianus

1 Rodina a její možnosti odpovědné mediální výchovy

Základní společenskou institucí v níž se uskutečňuje výchova je rodina. Plní několik funkcí, mimo jiné „...vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu.“ (Průcha, 2003, s. 202)

Jaká je tedy současná mladá rodina? Jaké předpoklady má k naplňování své funkce ve výše citovaných oblastech? Jací jsou současní rodiče?

Opravilová (2002) hovoří o současné krizi rodiny. V průběhu devadesátých let se mladým lidem otevírali mnohé možnosti seberealizace. Studium, cestování, budování kariéry se staly mnohem přitažlivější než zakládání rodiny nesoucí s sebou mnohá omezení jak po stránce osobní svobody, tak na straně ekonomického zajištění či kariérního úspěchu. Ačkoli mnoho lidí pouze odložilo dobu vhodnou k založení vlastní rodiny, její podoba se v posledních dvaceti letech značně proměnila.

Rozhodnutí založit rodinu s sebou přináší mnohé otázky, které dříve nenabývaly na významu. Prvním z těchto problémů je ztráta ekonomické úrovně mladých manželů a přerušování kariéry matky. Doba, kdy ženy setrvávají na mateřské dovolené je přímo úměrná době, kterou jsou ochotny žít „na nižší úrovni“ a to i navzdory tomu, jaké *skutečné* potřeby má dítě. Ze stejného důvodu se manželé (partneři) rozhodují o počtu dětí v rodině. Přestože většina respondentů sociologických průzkumů si přeje mít dvě děti, Mareš (2003) uvádí, že realita je jiná a přibývá jedináčků. Důvodem je často neochota se omezovat finančně i jakkoli jinak.

Mareš dále popisuje model české rodiny jako rodinu západního typu. To znamená, že ji tvoří nukleární rodina žijící odděleně a od širší rodiny si udržující určitý

distanc. Páry také zakládají rodinu ve vyšším věku než je tomu u rodin východního typu, kdy je rodina zakládána na počátku reprodukčního období a v jedné domácnosti spolu žije více generací. V českých rodinách je do značné míry omezena možnost vzájemné mezigenerační pomoci. V logice zadaného tématu bakalářské práce mám na mysli zejména pomoc prarodičů při výchově dětí.

Po nástupu matky do zaměstnání se citelně změní situace celé rodiny zejména z hlediska času a jeho kvality bezprostředně věnovaného dětem blízkými osobami (rodiče, prarodiče).

Tato fakta nám pomohou uvědomit si, v jaké situaci se mladá rodina nachází. Ve většině případů děti záhy nastupují do mateřské školy, kde často prožijí většinu dne. Postupně přijdou školní povinnosti, družina, kroužky. O kvalitě těchto poskytovaných služeb z hlediska kompetentních pedagogů by se dalo diskutovat a nejsou náplní této práce. V horším případě se děti nudí a jsou ponechány sami sobě. Rodiče často nemají dostatečný přehled, jak jejich děti prožívají volný čas. Večer se děti setkávají s unavenými rodiči.

Podstatným rysem naší doby je stres, pod kterým dospělí (ale i děti) žijí. Obava, zda dokáží zabezpečit rodinu se všemi nároky současné společnosti, schopnost zajistit bydlení, strach ze ztráty zaměstnání atd. Troufám si říct, že současná doba rodině skutečně nepřeje. Toto konstatování je paradoxem. Máme se čím dál lépe, ještě nikdy nebyla naše společnost na tak vysoké ekonomické úrovni. Zároveň se čím dál víc honíme, svůj život podřizujeme tomu, abychom si to či ono mohli dopřát, abychom vydělali více peněz a za tyto peníze mohli poskytnout dětem dobré vzdělání či odpovídající využití volného času. Často se nám pro to všechno nedostává času dát dětem to nejzákladnější: *svůj vlastní čas, své vlastní myšlenky*. Chceme žít na úrovni. Otázkou zůstává, co je měřítkem této úrovně. Kdo nám toto měřítko předkládá? Můžeme si sami zvolit? Mohou si vybrat naše děti?

1.1 Televize – „třetí dospělý“ ve chvíli, kdy nikdo nemá čas

Adam Suchý (2007) ve své knize Mediální zlo – mýty a realita upozorňuje na zajímavý pojem: televize – třetí dospělý. Chce tím upozornit na fakt, že televize vstupuje dětem do života většinou ve chvílích, kdy na ně dospělí nemají čas. Současná mladá rodina se nachází v situaci, kdy má velmi málo času na děti. Televize (video,

DVD) se často stává nejvýznamnějším komunikačním partnerem dítěte. Míra sledování televizních či filmových pořadů je do jisté míry otázkou návyku. Ten vzniká už v předškolním věku.

Utváření osobnosti se děje zejména na základě vzorů, s nimiž se dítě nebo dospívající setkává a s nimiž se může identifikovat. Tato práce se však nevěnuje obsahům televizního vysílání ani rozboru filmů s nimiž se dítě setkává např. při sledování videa nebo DVD. Na závěr této kapitoly však pro ilustraci uvedu jednu citaci: „*Údaje pro českou republiku říkají, že dnešní třináctileté dítě vidělo v televizi asi 52 tisíc vražd, znásilnění, ozbrojených loupeží a přepadení, přičemž průměrné dítě stráví nejméně 25 hodin týdně před obrazovkou...*“ (Řičan, 1995, s. 13). Toto konstatování v sobě skrývá různé obsahy, každý rodič je dekóduje jinak. Otázka však zní: Je čeho se bát?

Jednou ze základních funkcí rodiny je socializace dítěte. Ta probíhá na základě vzájemných interakcí, komunikace a vzorů s nimiž se dítě setkává.

1.2 Teorie nepřímého (dlouhodobého) mediálního vlivu

Tyto teorie se zaměřovaly především na proces socializace. Vyskytují se názory, že média mohou podporovat prostředky socializace. Na druhé straně většinový názor vnímá audiovizuální média jako hrozbu pro hodnoty vštěpované školou a rodiči. Gerbnerova kultivační teorie (in Suchý, 2007, s. 40) je zajímavá svou hypotézou, jež však nebyla přesvědčivě potvrzena: „*...sledování televize postupně vede k přijetí přesvědčení o povaze sociálního světa, které bude odpovídat stereotypnímu, deformovanému a selektivnímu pohledu na realitu, jak je systematicky předváděna v televizní fikci*“.

V současnosti velmi vnímám manipulativní charakter televizních obsahů. Divákovi je předkládán chaotický obraz světa bez vnějšího řádu a možnosti pochopení souvislostí, jenž může vést k apatii, neschopnosti empatie, vědomí nemožnosti věci ovlivňovat a orientaci na materiální hodnoty. Otázka *Kdo má záměr vychovat otupělého a apatického občana – konzumenta?* však také není náplní této práce. Dále se tedy budu věnovat přímému vlivu televizního sledování na děti.

2 Televize jako strašák aneb je čeho se bát?

Uvažujeme-li o potřebě výchovy ve vztahu k televizi, je na místě otázka proč? Mnohé výzkumy prováděné u nás i v zahraničí dokazují, že televize a její nadměrné sledování zvláště v předškolním věku s sebou přináší mnohá rizika. Ohroženy jsou však i další věkové skupiny, je proto nutné myslet dopředu.

2.1 Negativní vliv televize

2.1.1 Násilí

Mnohé výzkumy prokázaly vliv sledovaného násilí na rostoucí agresivitu dětí a dospívajících. Násilí na obrazovce především láká k napodobení. Pravdou je, že i když děti přímo nenapodobují konkrétní situace sledované na obrazovce, oslabuje se jejich schopnost soucítit s jinými živými bytostmi. V některých případech dochází k zalíbení v krutosti či destruktivitě. Říčan (1995) uvádí, že u některých dětí dochází k opačnému efektu a tyto se stávají nadměrně bázlivé, úzkostné, někdy až zbabělé.

Vidíme, jak vzrůstá agresivní chování dětí, stoupá kriminalita mladistvých, školy se potýkají se šikanou, která zasahuje stále mladší ročníky. Kořeny těchto jevů můžeme hledat také v nakládání s médií. Souvisí s hodnotovou orientací dětí a dospívajících, jenž je televizí a filmem předkládána a zde se kruh uzavírá. Opět se tematizuje otázka rodinného zázemí a kvalitního času věnovaného dětem.

Ani televizní pořady pro nejmenší diváky nejsou ušetřeny násilím a tudíž nejsou zcela bezpečné. „*Televizní pořady pro děti, zvláště pro ty nejmenší, jsou poměrně nevinné. Je tu méně vražd, méně krve. Ale pozor! Přesto je v pořadech pro nejmenší nejvíce násilí! Násilí zde má jen trochu měkčí podobu: rvačky, výprasky, honičky, nadávky, výhrůžky atd. Je to násilí přiměřené věku; pro starší diváky přitvrdí.*“ (Říčan, 1995, s. 18)

Často se ozývá námitka, že násilí tu bylo vždy. Je součástí historie, legend i pohádek. Velmi však záleží na jeho začlenění v příběhu a na způsobu jeho zobrazení. Aby násilí bylo pochopitelné a zpracovatelné, musí mít smysl. „*Tam, kde dobro vítězí nad zlem, má násilí v příběhu důležitou funkci. ... V běžných akčních filmech často (sociologové zjistili, že v posledních letech stále častěji!) – vítězí zločinci a bezohlední sobci. Kromě toho se příběh stává stále méně důležitý, dokonce i pořady pro nejmenší stále méně dávají smysl...*“ (Říčan, 1995, s. 23)

Výchova se uskutečňuje na základě vzorů a pokud je dítě ponejvíce ponecháno samo sobě a hlavními jeho vzory jsou hrdinové akčních filmů či roztomilí zvířecí násilníci nelze se divit alarmující situaci ve společnosti. Opačným projevem je přílišný strach z násilí a zbabělé chování. I tento jev je již součástí naší společnosti. Chceme, aby příští generace byla spíše zbabělá nebo agresivní?

2.1.2 Kýč

Říčan (1995) definuje kýč jako určitý druh lži, jako pohádku, která předstírá, že je skutečností. Kýč vyhledávají lidé, kteří se na obrazovce nechtějí setkat s pravdou o světě nebo o sobě samých. Kýč není příliš nebezpečný, pokud ho přijímáme s nadsázkou, jako zábavu zprostředkující uvolnění a odpočinek. I dospělí potřebují své pohádky. Problém nastává ve chvíli, kdy divák kýče konzumuje příliš mnoho, kdy se mu stává trvalým únikem před realitou.

Děti a mladé lidi ohrožuje kýč mnohem více než dospělí. Pokud jsou děti, které se v životě teprve orientují častými konzumenty kýče (a teď myslím hlavně na holčičky a jejich zalíbení v nekonečných telenovelách), získávají naprosto zkreslený obraz zejména v oblasti partnerských vztahů. *„Kýč na obrazovce není zvláště nebezpečný, pokud ho nekonzumujeme příliš mnoho, pokud se nestane převládající duševní potravou, únikem před realitou, pokud neovládne naše myšlení jako nějaká nová ideologie... Mladý člověk soustavně živený, neřku-li překrmovaný kýčem těžko splní hlavní úkol svého mládí – najít sám sebe, odpovědět si na základní otázky: Co opravdu cítím, jaký je skutečný smysl mého života, co dokážu, čemu věřím?“* (Říčan, 1995, s. 26)

2.1.3 Náhradní život

Říčan (1995) i Helus (2004) shodně upozorňují na nebezpečí, kdy člověk je natolik pohlcen umělým světem audiovizuálních médií, že sám ztrácí smysl pro realitu, stále více se narušuje hodnota vlastních autentických zážitků. Je tak ohrožen jeho vlastní svět.

„Děti propadlé televizní závislosti ztrácejí zájem, resp. citlivost pro to, co ve svém reálném životě prožívají a mohou prožít. To, co doopravdy prožily, nemá cenu, protože je to banální, hloupé, nestojí to za vyprávění... Tak je narušen vývoj osobnostní identity, ztrácí se smysl pro pravdu a ryze vlastního života.“ (Helus, 2004, s. 66)

Tento jev s sebou nese další důsledky. Máme méně trpělivosti naslouchat vyprávění „obyčejných lidí“. Tím pádem se navzájem méně známe a hůře si rozumíme.

Vágnerová také upozorňuje na problematiku pojetí normality ve vztahu k televizi a filmu: *„Tím, že média uvádějí a zdůrazňují nějaká témata, určitým způsobem zpracovaná, vytvářejí dojem, že vyjadřují běžnou kulturní normu. Dítě je chápe jako standard a vůbec o jejich platnosti či pravdivosti nepochybuje. Mediálně prezentovaný jev je pro něj realitou, protože se jí podobá. Dítě často nevidí rozdíl mezi fikcí a skutečností. Určité vzory chování může přejímat i nevědomě.“* (Vágnerová, 2000, s. 185)

Stejný názor mají i jiní odborníci: *„Zejména dětem, které se teprve učí odlišovat skutečnost od televizního obrazu, hrozí, že si vytvoří falešný obraz světa, kterého se budou později jen těžko zbavovat.“* (Říčan, 1995, s. 28)

2.1.4 Reklama

„Čím více příjemností je snadno a rychle k mání, tím více bledne sen o budoucnosti, kdy vykonám něco významného. A bez takového snu se dítě těžko naučí pilně a vytrvale pracovat.“ (Říčan, 1995, s. 27)

Hlavní nebezpečí reklamy tkví v představě, že štěstí se dá koupit, že spokojený a klidný život je na prodej. S tím souvisí potřeba peněz, jenž se mohou stát jediným smyslem života. Helus (2004) v této souvislosti uvádí termín **konzumní dětství**. Jedná se o skutečnost, že děti jsou vystaveny působení reklamy a nabídkám trhu, které mohou ohrožovat svébytnost dětí i dospělých, jenž nedokáží těmto nabídkám odolávat a „...od kterých odvozuji určující hodnoty svého života, na úkor skutečností závažnějších... Tomuto vleku je stále těžší odolávat, stává se zvyklostí a normou.“ (Helus, 2004, s. 67) Fakt, že reklamní průmysl zaměstnává kapacity v oboru psychologie, jenž své dovednosti a poznatky položily do služeb trhu je realitou. Velmi působivě tento fakt popsali tvůrci filmu Český sen. Tyto principy by rodiče měli znát.

Další nebezpečí tkví v propagaci výrobků majících negativní vliv na zdraví člověka zejména v oblasti životosprávy. Nemusí se však jednat jen o cigarety nebo alkohol. Předškolní děti jsou nejvíce zasaženy množstvím sladkostí, limonád a dalších nekvalitních výrobků. Vliv reklamy je tedy jedním z faktorů majících vliv na zdraví člověka.

2.1.5 Zdravotní následky

Přílišná konzumace sladkostí a limonád má velmi špatný vliv na stav chrupu. Celá vyspělá společnost bojuje s nadváhou. Přibývá obézních dětí. Obezita na sebe nabaluje celou řadu civilizačních chorob jako je cukrovka, vysoký krevní tlak ad. Zejména se u dětí projevuje absence pohybu na čerstvém vzduchu, časté sledování televize křiví páteř, působí negativně na nervový systém.

Problematice utváření spojů mezi levou a pravou hemisférou v souvislosti s televizním sledováním se věnoval Koukolník (in Informatorium 2/2007).

Souvislost mezi životním stylem a reklamou jsem zmiňovala již ve stati věnované reklamě.

2.1.6 Narušení pozornosti dětí

Narušená pozornost dětí je dalším projevem nadměrného sledování televize. S tímto jevem se potýkají zejména učitelé ve školách. Neschopnost soustředit se bývá také často důvodem k odkladu školní docházky. *„Komerčně úspěšné pořady jsou založeny na dramatických dějových zvratech... Interval mezi takovými zvraty musí být poměrně krátký, mnohdy nepřesahuje 35 vteřin. Je-li dítě ustavičným konzumentem takových pořadů, nutně dochází ke ztrátě způsobilosti koncentrovat se na události, které tento dramatický chvat postrádají, třeba na poklidné vyprávění, na výuku ve škole nebo na dlouhodobou zájmovou činnost.“* (Helus, 2004, s. 65)

Koukolík se ve svých studiích věnuje výzkumu mozku. Varuje před sledováním televize předškolními dětmi: *„Ony nejsou schopné zvládnout celek toho, co se na obrazovce děje. I když jde o nenásilnické pořady, říkám každopádně ne. Děti do dvou až tří let jsou ohroženy roztržitím mechanismu pozornosti“* (Informatorium, 2/2007, s. 6)

2.1.7 Vliv na rozvoj řeči a komunikačních dovedností

Helus (2004) uvádí, že při nadměrném sledování televize dochází k omezení jazykového kódu. Slovní zásoba se nerozvíjí, děti se nenaučí souvisle a smysluplně

vypravovat. Bývá také potlačena schopnost aktivně naslouchat vyprávění a názorům druhého, argumentovat a přijímat argumenty protistrany. Slovní zásoba se omezuje na odposlouchané slovní obraty, stává se frázovitou.

Schopnost správné artikulace je ovlivněna napodobováním. Dítě, které se učí správně mluvit odezírá žádoucí postavení artikulačních orgánů. Při sledování televize tato vizuální kontrola chybí. Pokud čtení, vyprávění, rozmlouvání chybí, popř. je výrazně nahrazeno sledováním televize či filmů, může mít dítě vážné problémy v oblasti rozvoje řeči a komunikačních dovedností.

2.1.8 Vliv na rozvoj tvořivosti a fantazie

Televize a film patří mezi konzumní, pasivní zábavy. Všichni autoři s jejichž pracemi jsem se seznámila se shodují na negativním vlivu nadměrného užívání televize na rozvoj tvořivého myšlení a fantazie. Úroveň tvořivosti mimo jiné ovlivňuje tzv. divergentní myšlení neboli schopnost produkovat množství originálních nápadů. Tato schopnost je úzce spjata s množstvím fantazie se kterým člověk – dítě přistupuje k problému. „*Televizní či filmový příběh je kompletní, nedá se na něm příliš mnoho domýšlet. To znamená, že podporuje spíše pasivně receptivní přístup* (čekání na řešení z venku bez úsilí vlastní aktivity – pozn. aut.). *Při jeho sledování se dítě nemusí nijak namáhat a přitom se baví.*“ (Vágnerová, 2004, s. 184) Jinými slovy nedochází k rozvoji fantazie ani rozvoji tvořivého myšlení.

V současnosti se stále častěji hovoří o nutnosti rozvíjet tvořivost dětí. Ukazuje se, že pro budoucí život a uplatnění v něm může být právě tvořivost a tím i přizpůsobování se možným změnám v rychle se měnícím světě klíčovým momentem přispívajícím ke schopnosti v tomto světě obstát. Nakládání s televizí a filmem zde hrají jednu z hlavních rolí.

V roce 1985 K. Pedzek a E. Stevens (in Vágnerová, 2000) provedli výzkum zabývající se jednotlivými složkami vysílání a tím, jak ovlivňují děti. Ukázalo se, že vizuální část filmového příběhu je pravděpodobně bohatší na informace, a proto děti mají větší obtíže s interpretací jazykových významů. Jinými slovy: pokud mají děti příběh interpretovat, viděné ovlivňuje děti do 12 let více nežli slyšené. Tento poznatek lze využít k mechanickému zapamatování – obraz ve spojení se zvukem je dobrá výuková pomůcka.

Druhá část výzkumu měla potvrdit skutečnost, že televize nerozvíjí tvořivost a fantazii. První skupina dětí sledovala úvodní část filmu beze zvuku, druhá skupina dětí tuto část filmu pouze slyšela, ale neviděla. Ukázalo se, že děti, které úvod příběhu pouze slyšely si počínaly při jeho dokončení daleko tvořivěji. Užívaly více nových prvků a jejich příběh byl také mnohem bohatší než u skupiny dětí, která úvodní část viděla.

Podobný výzkum, který dospěl ke stejným závěrům byl proveden také s užitím kresby. Děti měly příběh na základě pouze viděného či slyšeného nakreslit. I v tomto případě byl v interpretaci nápadný rozdíl. Kresba dětí, které příběh pouze slyšely, byla bohatší, rozvinutější. Daleko více byla zapojena fantazie a tím i tvořivost těchto dětí.

Tuto skutečnost by rodiče měli brát v úvahu vždy, když se rozhodují, zda večer dětem pohádku přečtou nebo pustí v rádiu či CD nebo raději na DVD či videu.

2.1.9 Shrnutí

Na závěr této kapitoly lze konstatovat, že televize s sebou přináší různá rizika v oblasti rozvoje sociálních vztahů, zvládnání emocí a schopnosti empatie, rozvoje jazykového kódu, schopnosti soustředit se a v neposlední řadě též rizika zdravotní související s nezdravým životním stylem.

Autoři se shodují na negativním vlivu audiovizuálních médií v jednotlivých oblastech utváření osobnosti dětí v případě nadměrného sledování televize a filmu. Jestliže známe tato rizika, je třeba se zabývat otázkou, kdo je rizikový televizní divák.

2.2 Rizikový televizní divák

Suchý (2007) rizikového televizního diváka definuje takto: dítě předškolního věku, dítě sledující televizi častěji než 3 hodiny denně, dítě do 12 let věku, dítě mající predispozici k agresivnímu chování či žijící v neuspořádaném rodinném prostředí.

2.2.1 Hledisko času

Studie Kolumbijské univerzity publikovaná v roce 2002 (in Suchý, 2007) v americkém časopise Science magazín jednoznačně prokázala nárůst agresivního chování v návaznosti na čas strávený před televizní obrazovkou. Předmětem zkoumání nebyla skladba programové nabídky, jednalo se pouze o dobu.

Sledovanou skupinu bylo možno rozdělit podle časových limitů. Jedna hodina denně, 1-3 hodiny denně a více než 3 hodiny. Výzkum byl prováděn longitudinálně, skupina byla sledována po dobu 17 let. Celá studie byla publikována i u nás ve stejném roce v časopise Psychologie dnes.

Tato studie prokázala vztah mezi věkem recipienta a dobou sledování televize v souvislosti s agresivním chováním v dospělém věku. Neprokázal se obecný předpoklad, že násilím na obrazovce jsou více zasaženi chlapci. Ukázalo se však, že pokud děti sledují televizi a film více než 3 hodiny denně, dochází u nich k nárůstu agresivních projevů bez ohledu na to, jaké pořady sledují.

2.2.2 Sledování televize předškolních dětí z hlediska vývojové psychologie

Pokud budeme uvažovat nad tématem výchovných postojů vůči televizi, jedním z nejdůležitějších hledisek je věk dítěte. Ten souvisí s vnímáním dítěte na základě vývojových aspektů. Suchý (2007) mezi tyto aspekty zahrnujeme kognitivní schémata, rozvoj kritického myšlení, úroveň mentálních schopností, vyvíjející se osobnostní strukturu ad. V této souvislosti se ustálil pojem divácká gramotnost, což je vlastně schopnost soudného diváctví. Mezi dětmi jsou velké rozdíly v dekódování a interpretaci mediálních obsahů související s jejich věkem. Nyní se blíže podíváme, jak interpretují vývojová hlediska ve vztahu k televizi někteří autoři.

„Jiráková a Köpplová uvádějí, že o samostatném využívání médií je možno uvažovat zhruba od třetího roku života. Nejvíce děti zajímají jednotlivé scény, nejsou ještě schopny sledovat dějovou linii příběhu... Ve věku mezi třetím a pátým rokem se nejvíce objevuje nápodoba zobrazovaných aktivit, která předchází procesu identifikace. Námětové hry v tomto věku jsou založeny na napodobení toho, co dítě vidí kolem sebe. Jestliže televize v životě dítěte vystupuje jako „třetí dospělý“, mohou děti to, co shlédly, napodobovat včetně agresivních scén. To platí i pro dobře se vyvíjející děti, zvláště po opakovaném shlédnutí těchto scén.“ (Suchý, 2007, s. 35)

Pithartová (1995) uvádí, že čím později dítě zjistí, že nějaká televize je, tím lépe pro ně. Podobného názoru je Koukolník. Děti by do tří až pěti let neměly televizi sledovat vůbec, neboť jejich mozek není schopen dobře zpracovat informace z obrazovky. (viz kap 2.1.6)

Jedním ze znaků předškolního věku je fenomenismus, tj. důraz na určitou, zjevnou podobu světa, případně její představu. Dítě je fixováno na určitý obraz reality, který není schopno ve svých úvahách opustit. Jinými slovy – to co dítě vidí v televizi je pro něho realita. Je vhodné, aby se děti dívaly např. na zprávy, detektivky atd., na všechny pořady, které jej mohou zúzkostňovat právě díky vývojové neschopnosti odlišit zobrazované od skutečnosti? Co si takové děti mohou počít s tím, že realita je *někdy* také taková? Základní potřebou je potřeba bezpečí. Ta může být nesprávným nakládáním s médii narušena.

3 Výchova televizního diváka – cesta k mediální gramotnosti

Mediální gramotnost je vesměs definována jako schopnost orientace v masových médiích, schopnost jejich využívání a zároveň schopnost kritického hodnocení. Získává se prostřednictvím mediální výchovy. Problematika mediální gramotnosti je natolik závažná, že předmět Mediální výchova se stal součástí RVP všech stupňů českých škol. Neměli bychom však zapomínat, že výchova k mediální gramotnosti se uskutečňuje především v rodině a to již od předškolního věku.

Pithartová (1995) předkládá celý soubor výchovných postupů, jak děti chránit před nežádoucím vlivem televize a zároveň z nich vychovat kritické diváky.

Odměrování času, který děti tráví před obrazovkou, je důležitým faktorem výchovy televizního diváka. Podle jejího názoru lze batolatům do tří let pouštět večerníček nebo krátkou, desetiminutovou pohádku. Vždy za přítomnosti rodičů a s patřičným komentářem.

Dalším krokem je učit děti vybírat. To znamená do určitého věku dětem naplánovat, co se kdy bude sledovat.

Stane-li se, že už s dětmi sledujeme pořad, který pro ně není vhodný, je dobrým krokem televizi vypnout. Děti se tak učí, že nejsme pasivně vystaveni televizním obsahům, pokud sami nechceme.

Je prospěšné s dětmi otevřeně přiměřenou formou mluvit o tom, co v televizi vidí. Z toho vyplývá, že bychom televizní pořady, ale i filmy měli sledovat s dětmi. A to nejen v předškolním věku. „*Starším dětem vysvětlujme škodlivost mediálního násilí, pornografie, kýče a senzacechtivého zpravodajství i ohlupující sugestivnost reklamy.*

S dospívajícími o těchto tématech diskutujeme jako rovní s rovnými.“ (Říčan, 1995, s. 37)

Mezi dalšími výchovnými postupy Pithartová uvádí např. sledování vhodných filmů na videu, naučit děti zacházet s videokamerou, aby měly možnost pochopit princip zobrazování věcí a také to, že zobrazované jevy nejsou skutečností.

Nevylučuje zakazování, nicméně doporučuje se zákazy šetřit. Samozřejmě toto doporučení je nutno brát ve vztahu k věku. I u předškolního dítěte bychom však před zákazem měli dát přednost nabídnutí určité alternativy. Touto alternativou může být jakákoliv společná činnost, četba, hra apod. Děti v tomto věku mají přirozenou touhu věci ovládat a přetvářet, máme tudíž jedinečnou šanci tuto jejich schopnost rozvíjet a kultivovat. Jak již bylo řečeno - sledování televize rozhodně nepatří k prostředkům rozvíjejícím tvořivost.

Hrubá chyba ve výchově je odkládat děti k televizi, protože na ně nemáme čas nebo protože prostě chceme mít klid. Dítě je napospas ponecháno samo sobě a věcem, kterým nerozumí a rozumět nemůže. To může vést k úzkostem a následným poruchám spánku.

3.1 Mediální gramotnost bez televize?

V současné době existuje řada rodičů, kteří volí alternativní přístup a televizi doma pro jistotu vůbec nemají. Říčan (1995) tento způsob mediální výchovy nedoporučuje. S jeho názorem však nesouhlasím. Mediální gramotnost se získává na základě uplatňování určitých principů, které se dají naučit a pochopit prostřednictvím jiných médií než je pouze televize.

Samostatnou část mediální výchovy tvoří filmová neboli audiovizuální výchova. Tu lze bez televize provádět velmi účinně právě díky tomu, že děti nejsou zahlcovány filmovou produkcí a vystaveny následné ztrátě schopnosti vnímat filmové obsahy.

Například Petříček chápe audiovizuální výchovu jako výchovu k tvořivému myšlení. K jeho rozvoji je třeba pečlivý výběr, možnost komunikovat nad sdílenými obsahy.

Na základě svého průzkumu prováděného zadáním dotazníku v rodinách bez televize se však domnívám, že tito rodiče jsou dobře orientováni v problematice mediální gramotnosti a snaží se doma uplatňovat osobnostně orientovanou výchovu.

Nyní se pokusím obhájit absenci televize v rodině z hlediska osobnostně orientované výchovy.

3.2 Absence televize v rodině jako jedna z cest osobnostně orientované výchovy

Odpovědná výchova předpokládá vysokou angažovanost vychovatele. Předpokladem zdárné výchovy ať už v jakémkoli směru je čas, který je vychovatel ochoten nebo schopen věnovat dítěti. Ve své úvaze budu pokračovat v logice poučeného rodiče, kterému není jedno, jakým vlivům je jeho dítě vystavováno a jak prožívá svůj volný čas, nicméně je omezen svým vlastním časem, který s dítětem může prožívat. Záměrně zde zcela pominu rizika zanedbaného dětství ve vztahu k médiím.

Pokud se týká televize můžeme uvažovat takto: dokud je matka/otec doma s dítětem/děťmi na rodičovské dovolené měl/a by mít jistě dostatek času k výchovnému působení a to i v oblasti sledování televize. Tady by tedy neměl být problém. Poučený rodič je si vědom rizik nevhodných pořadů, reklam, rizika fascinace-nápodoby-ztotožnění i negativního vlivu nadměrného sledování televize pro rozvoj jazykového kódu i udržení pozornosti. Má čas a měl by se uvážlivě věnovat výběru pořadů, které děti sledují, dívat se s nimi, mít přehled. Hovořit s dítětem. Pečlivě odměřovat čas, který dítě tráví před televizní obrazovkou. Nyní pominu otázku, zdali tomu tak doopravdy je, jsou-li rodiče skutečně takto poučeni. Budu dále uvažovat v logice ideálního stavu.

Většina rodičů je nucena záhy nastoupit do zaměstnání a děti jsou více méně ponechány sobě napospas. Pomineme-li fakt, že dítě navštěvuje různé kroužky, družinu, sportovní oddíly apod., nutně přijde doba, kdy dítě je doma samo. A pokud nechceme podlehnout dalšímu riziku čili **riziku ostrovního dětství** (Helus, 2004), měli bychom dítěti tento čas dopřát. Všichni dobře víme, že televize je magnet bez ohledu na to, co se právě vysílá. Většina z nás si tuto fascinaci zažila. Dítě se tak snadno dostává do situace, kdy je pro něj velmi obtížné odolat a televizi si nepustit.

Helus (2004) uvádí tyto východiska osobnostně orientované výchovy: odkázanost, směřování a potenciality. Následující pasáž je tedy věnována těmto třem východiskům ve vztahu k televizi.

Programová nabídka většiny televizních kanálů neodpovídá psychologickým zvláštnostem dětského věku dlouhou dobou před 22 hodinou. Často jim neodpovídají

ani pořady určené dětem. Dítě je tak vystaveno věcem, kterým nerozumí, které ho mohou zneklidňovat nebo se stát negativním vzorem k napodobování. V tuto chvíli **je dítě odkázáno** na to, aby mu někdo – někdo dospělý a zkušený podal vysvětlení, zodpověděl některé otázky případně televizi vypnul. Očekávat od tří až dvanáctiletého dítěte, že nepodlehne fascinaci a bude schopno si televizi vypnout samo je naivní. Tento předpoklad mi potvrdily mnohé maminky starších dětí, které konstatovali, že pokud jsou jejich děti sami doma, většinu tohoto času sledují televizi. Televize tedy vystupuje jako třetí dospělý.

„Směřování k dospělosti, sebepojetí a autentickému sebevyjádření, stejně tak jako ke svébytné nezávislosti jde ruku v ruce s odkázaností“ (Helus 2004). Dítě směřuje k tomu, aby se ze své odkázanosti vymanilo, ustavičně o něco usiluje, něco chce, vyvíjí se. Celým svým životem někam směřuje.

Budeme-li uvažovat nad směřováním k dospělosti, musíme se logicky zabývat kvalitou vzorů předkládaných dětem na televizní obrazovce. Dítě je fascinováno světem dospělých, který je však podle mého názoru televizí často předkládán jako chaotický a nebezpečný, silně materiálně orientovaný. Nadměrným sledováním televize dítě ztrácí schopnost autentického sebevyjádření.

„Dítě se postupně orientuje v tom, kým je, co už dokáže a co ještě ne, co si má o sobě myslet a co si o něm myslí druzí, co je potřeba se sebou udělat, jakou podobu je třeba vtisknout svému životu.“ (Helus, 2004, s. 94).

Problém současnosti spatřuji v tom, že náš život má příliš široké mantinely, často kloužem jen tak po povrchu. Pokud doma chybí televize, je více času na hru, rozhovory, společnou činnost dětí a rodičů, ale i sourozenců mezi sebou. Život je opravdu „živý“. Dá se osahat, ovlivnit, přetvořit. To úzce souvisí s **rozvojem potencialit**. Domnívám se, že děti, které nemají doma televizi popř. nejsou vystaveny její neustálé masáži, mají daleko více prostoru a času k objevování a rozvoji svých vlastních možností. Jejich názory jsou osobitější a nepostrádají odvahu a fantazii. Je-li dítě doma samo a nudí se, nejjednodušší je stisknout tlačítko a stát se pasivním konzumentem. Pokud televize chybí, je nuceno hledat jiné způsoby, jak se zabavit a stává se aktivním tvůrcem svého času. Jako základní bariéru v rozvoji potencialit spatřuji čas, který televize a její přítomnost v rodině bere dospělým i dětem.

PRAKTICKÁ ČÁST

Motto:

„Televize je účinným prostředkem zesilujícím národní rozdíly a vzájemnou ignoranci.“

Tony Judt

1 Rodiny s televizí

Záměrem mého zkoumání u dané skupiny bylo zjistit, jaká je informovanost rodičů o problematice televize a jejího sledování dětmi. Zejména mě zajímalo, zda rodiče znají znaky a rizika nadměrného dětského diváctví.

1.1 Metoda použitá k průzkumu

Průzkum jsem provedla prostřednictvím dotazníku. Rodičům jsem zadávala kombinovaný dotazník s možností otevřených i uzavřených odpovědí podle charakteru jednotlivých položek. Jednalo se o dotazník v tištěné podobě. Podkladem k tvorbě dotazníku se mi stalo studium dostupných pramenů. Důsledně jsem vycházela z ověřených poznatků vlivu televizního a filmového sledování na děti předškolního věku (příloha č.1). Vzhledem k počtu respondentů jsem některé položky hodnotila kvalitativně.

1.2 Obecné informace

Mateřskou školu, ve které jsem zadávala dotazník, navštěvuje 100 dětí ve věku 3-6 (7) let. Celkem jsem rozdala 45 dotazníků, vrátilo se jich 28. Z celkového počtu jich 24 vyplnily ženy. Průměrný věk respondentů byl 35 let, v rozmezí 29 – 40 let. 26 rodin bylo úplných. V jedenácti případech se jednalo o rodiny s jedním dítětem, ve třinácti rodinách žily děti dvě, ve třech rodinách žily tři děti. V případě šesti rodin žilo v domácnosti jedno nebo dvě děti starší sedmi let.

1.3 Vyhodnocení jednotlivých položek

Od jakého věku si myslíte, že je vhodné, aby děti sledovaly televizi?

Respondenti na tuto otázku uváděli odpovědi v rozmezí od 1,5 do 5 let. Čtyři z celkového počtu respondentů zdůraznili nutnost sledovat televizi s dětmi a doplnit potřebným komentářem. Čtyři z rodičů věk blíže nespecifikovali: „...od kdy chce, na věku nezáleží, až se mu dá něco vysvětlit, od doby kdy mají zájem...“

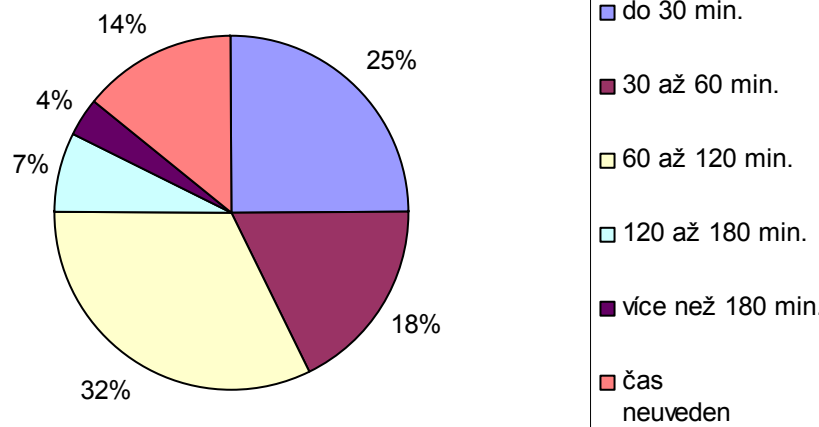
Existují ve Vaší rodině nějaká pravidla pro sledování televize?

Na tuto otázku odpověděli tři z rodičů záporně, z toho pouze jeden uvedl, že pětiletý chlapec si čas i volbu pořadů určuje sám (DVD+televizní kanály). To souvisí i s tím, že má televizi ve svém pokoji. Další dva rodiče absenci pravidel zdůvodnili tím, že televizi pouštějí jen občas na zprávy nebo na krátkou pohádku.

V ostatních případech (25 rodin) existují v rodině pravidla pro sledování televize. Nejčastěji rodiče uvedli **výběr pořadů vhodných pro daný věk**. Mezi ně zahrnuli pohádky, přírodopisné pořady a filmy o dětech. V osmi případech blíže nespecifikovali. Na dalším místě se objevoval čas – pouze do 19 h, popřípadě ne večerní pořady. Mezi dalšími pravidly se vyskytla opatření typu minimalizovat sledování reklam, pustit televizi jen na daný pořad, děti se musí ptát, chtějí-li si televizi pustit, ne více než 40 min denně atd. Jedna maminka uvedla přísné pravidlo pro tatínka: své pořady si smí pouštět pouze když děti spí.

Kolik času denně Vaše dítě sleduje televizi?

Na tuto otázku rodiče odpovídali v rozmezí 20-180min. Většinou rozlišili všední dny od sobot a nedělí, popřípadě období nemoci či špatného počasí. Vyhodnocení této položky jsem provedla na základě průměru, který rodiče s touto poznámkou uváděli. Doporučení pro předškolní věk je max. 20 minut denně. Graf č.1 ukazuje, jak toto doporučení dodržují dotazovaní rodiče.

Graf 1: Denní doba sledování televize předškoláky

Sledujete televizi s dětmi?

Ano	Ne	Občas
6	0	22
21%	0%	79%

Tabulka 1

Mluvíte s dětmi o tom, co na obrazovce vidí, i kdyby Vám to bylo nepříjemné?

Ano	Ne	Občas
23	0	5
82%	0%	18%

Tabulka 2

Mají děti televizi ve svém pokoji?

Ano	Ne
4	24
14%	86%

Tabulka 3

Myslíte si, že televizní zprávy jsou vhodné pro děti? Od jakého věku?

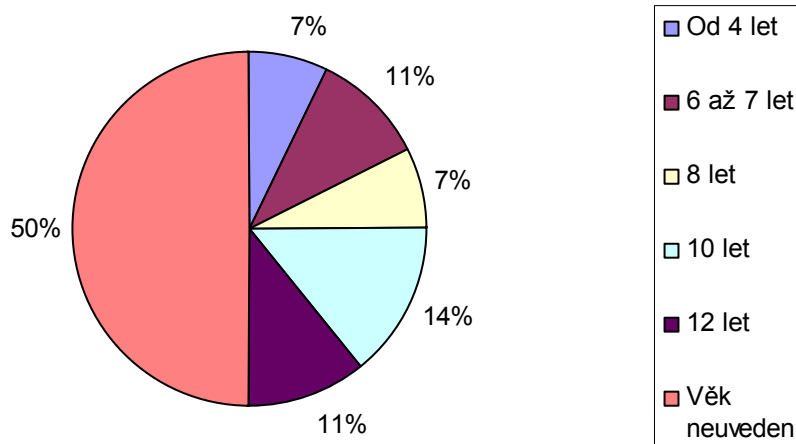
Ano	Ne	Nevím
9	16	3
32%	57%	11%

Tabulka 4

Jaký věk je vhodný pro sledování televizního zpravodajství?

Od 4 let	6 až 7 let	8 let	10 let	12 let	Věk neuveden
2	3	2	4	3	14

Tabulka 5

Graf 2: Věk vhodný pro sledování televizního zpravodajství

Některé odpovědi z dotazníku:

„Tak od 2. stupně. Zprávy jsou plné násilí, hrubosti a dětské hlavičky by zbytečně pletly. Je-li něco důležitého, raději jim to vysvětlím.“

„Od pěti let – je to realita“

„Ano, ale pouze tak od 2. stupně, aby děti získaly všeobecný přehled, co se děje ve světě.“

„Sdělení je nad pochopení dětí, odhaduji až tak dvanáctileté dítě je schopné část pochopit.“

„Myslím tak od 10 let. Ale mělo by se o nich diskutovat, ne jako kulisa!“

„Syn sleduje zprávy od 8 let, snažíme se být u toho a případně vysvětlit (jen ČT1). Někdy je to pro děti stresující, ale vrstevníci zprávy sledují.“

„Televizním zprávám může dítě začít rozumět až s nástupem do školy.“

Jak je vidět, mají rodiče v této oblasti velmi rozdílné názory. Naprostá většina (až na dva dotázané) si však myslí, že pro předškolní věk jsou zprávy nevhodné.

Patří televize a video do MŠ?

Ano	Ne	Jiná odpověď
15	9	4
54%	32%	14%

Tabulka 6

Tato část je pro mne velmi zajímavá z profesního hlediska. Dovolím si na tomto místě vlastní krátkou úvahu. V mateřských školách, pokud nejsou alternativní, se televize běžně vyskytuje. Moje zkušenost je bohužel taková, že učitelky často (**ne většinou a ne všechny!!!**) k televizi a videu, ale i k počítačům, děti pouze odkládají, neumějí je účelně využívat ve smyslu mediální výchovy. To mi potvrdili i někteří respondenti dotazníku k této práci. Za všechny cituji jednu maminku: „Televize do MŠ patří, ale na základě mých zkušeností s ní učitelky neumí vhodně pracovat, je využívána jen k zabavení dětí.“ Na základě rozhovorů s rodiči z různých MŠ, které jsem uskutečnila v průběhu posledních 3-4 let se domnívám, že mohu konstatovat následující: televize často běží v MŠ jako kulisa, děti se na ni mohou dívat za odměnu, často na úkor hry nebo vzdělávací činnosti. Rodiče s tím nejsou spokojeni, ale často se neozvou, bojí se s učitelkami na toto téma diskutovat. Je to velká škoda a mají na to právo. Mnoho školek však nedává dostatečně najevo partnerský přístup, rodiče často ani nenapadne, že by mohli běžně vstoupit do třídy a podívat se, co jejich dítě vytvořilo, postavilo, jak si hrálo atd. Někde rodiče do třídy vysloveně nesmí, pouze v době besídky. Tyto praktiky velmi poškozují školky a učitelky, které pracují dobře a k rodičům uplatňují partnerský přístup. Rodičovská veřejnost si zatím příliš nezvykla na to, že může vzdělávací proces svých dětí ovlivňovat. Také je třeba, aby rodiče věděli, že ne všechny školky jsou stejné. Bohužel si však v dnešní době nemohou vybírat.

Z následujících odpovědí je patrné, že rodiče vnímají vzdělávací funkci MŠ a rozumí tomu, že by nemělo jít jen o hlídání dětí. To vidím z hlediska profese učitelky v mateřské škole jako velmi pozitivní. Bohužel realita je často jiná i z toho důvodu, že pokud je ve třídě 28 dětí, učitelka se mění skutečně jen v pouhou hlídačku.

Některé odpovědi z dotazníku:

„Ano, pohádky, písničky. Ale učitelky by měly s dětmi probrat to, co viděly, povídat si, co koho zaujalo, co to znamenalo apod.“

„Ano, výchovné a poznávací pořady.“

„Proč ne? Vzdělávací pořady pro malé děti ano.“

„Video je dobré jen jako doplněk výuky, např. když děti sami vidí, jak tancovaly při besídce.“

„Ne, je lepší se zabavit jiným způsobem, který bude pro děti větším přínosem.“

„Ne. Rozvíjení vlastních předpokladů + možnosti, které děti doma nemají.“

„Ne! Děti by měly mít jiný program než pasivní sledování televize.“

„Rozhodně ne dopoledne – mělo by být věnováno aktivním činnostem ve třídě i venku. Pozdě odpoledne při čekání na rodiče ano.“

„Ne. Pokud se vysloveně nepoužívá k aktivnímu učení, tak není důvod, aby se děti v MŠ dívaly na televizi.“

„Jsem radši, že se ve školce věnujete hrám, vyrábění, kreslení než televizi, ale třeba přírodovědné pořady pro děti by mi nevadily.“

Myslíte si, že děti mohou projevovat agresivitu na základě nápodoby některých filmových či reklamních postav?

Spíše ano	Spíše ne	Nevím	Jiná odpověď
23	1	1	3
81%	4%	4%	11%

Tabulka 7

Některé odpovědi z dotazníku:

„Někdy ano pod dojmem filmu - časově omezené - prostě tato scéna zaujala a je třeba ji přehrát.“

„Větší nebezpečí spatřujeme v počítačových hrách.“

„Spíše ano, ale hlavní roli zde opět hrají rodiče a kvalita jejich komunikace s dětmi!“

„Ne, pokud se jim dostane vysvětlení, že je to fikce, tak by děti neměly projevovat agresivní sklony.“

„Moji synovci mají velice rádi bojové filmy pro dospělé, dívají se na ně odmala, hlavně, že nezlobí...ale mezi sebou se pořád jen perou.“

K poslednímu citátu pouze uvedu, že ve školce lze velmi dobře vyzorovat, jaké pořady doma děti sledují, popř. jaké počítačové hry hrají. Děti konzumující často násilí jsou ve své hře velmi omezené, neustále dělají pasti, kladou bomby, bojují, vyvolávají konflikty, ničí ostatním dětem jejich stavby apod. Tento jev nepřikládám pouze nápodobě, ale i tomu, že pro tyto děti není svět bezpečný. Je to místo, jež je nutí být neustále ve střehu, v obrané pozici. Nejlepší obranou je pak útok.

Sledování televize má u předškolních dětí na rozvoj řeči a komunikačních dovedností vliv spíše negativní či pozitivní?

Spíše pozitivní	Spíše negativní	Nevím	Jiná odpověď
18	4	2	4
65%	14%	7%	14%

Tabulka 8

Některé odpovědi z dotazníku:

„Záleží na typu pořadu. Rozhodně nenahradí pozitivní vliv komunikace s rodiči, dětmi, učitelkami...“

„Pokud jsou děti vyzývány k diskuzi a zamyšlení o tom, co právě zhlédly...jinak spíše negativní.“

„Jen když se s dětmi bavíte, o tom, co viděly. V opačném případě komunikaci spíše brzdí.“

„Na rozvoj řeči a komunikačních dovedností má hlavně vliv rodina a okolí, možná trochu i TV.“

„Pokud se použije televize jako zdroj nápadů a námětů pro další domácí zábavu – tak pozitivní.“

„Nemá žádný vliv na komunikační dovednosti, možná pasivní slovní zásoba.“

Sledování televize má u předškolních dětí na rozvoj pozornosti a soustředění vliv spíše negativní či pozitivní?

Spíše pozitivní	Spíše negativní	Nevím	Jiná odpověď
12	6	7	3
43%	21%	25%	11%

Tabulka 9

Některé odpovědi z dotazníku:

„Pokud děti nemíchají aktivity dohromady, tak by televize neměla vadit. Ale kreslit nebo si stavět a přitom se dívat na TV není, myslím, ideální.“

„Např. u Kouzelné školky se snaží počítat, hádat – takže se soustředí, ale jiné programy, např. pohádky, si myslím, tento vliv nemají.“

„Pozitivní, pokud jde o sledování krátkého, vhodného pořadu. Negativní při dlouhodobějším sledování TV.“

„Spíše pozitivní, plně se soustředí na TV a nevnímá příkazy rodičů...“

„Spíše pozitivní, pokud se dívají jen na vybrané pořady a ne příliš často.“

Je etické, aby dětské pořady byly prokládány reklamou určenou dospělým divákům?

Ano	Ne	Nepřemýšlím nad tím	Jiná odpověď
0	24	2	2
0%	86%	7%	7%

Tabulka 10

Některé odpovědi z dotazníku:

„Myslím, že je to pro děti nepříjemné a ruší je to.“

„Pokud je vtipná, nenásilná...tak to není proti etice.“

„Etické to není, ale rodiče se mohou pokusit vysvětlit princip reklamního spotu.“

„Ne, pokud ano, hodně mi to vadí...“

„Toto patří ke konzumní společnosti a etika jde bohužel stranou.“

Je etické, aby dětské pořady byly prokládány reklamou určenou dětem?

Ano	Ne	Nepřemýšlím nad tím	Jiná odpověď
3	18	5	2
11%	64%	18%	7%

Tabulka 11

Tady se odpovědi více liší než u předchozí otázky. Rodiče ve více případech nevnímají riziko spojené s reklamou a jejím vlivem na utváření obrazu světa svých dětí.

Některé odpovědi z dotazníku:

„Vadí mi masírování dětí, že všechno, co vidí, potřebují.“

„Pokud příliš nevnucuje dětem nějaké hračky..., ale naopak je vtipná atd. – není to proti etice.“

„Pokud jde o dětské hračky – nevadí.“

„Proč ne, většinou se mi líbí.“

Jak řešíte situaci, kdy běží televizní reklama a jsou přítomny děti?

Televizi vypnu	Televizi ztlumím	Nijak to neřeším	Jiná odpověď
2	8	14	4
7%	29%	50%	14%

Tabulka 12

Některé odpovědi z dotazníku:

„Přepínáme.“

„Dle obsahu reklamy spíše neřeším.“

„Snažíme se na reklamu nereagovat, pokud se ptají či něco, co vidí chtějí, říkáme, že všechno není pravda, že jen chtějí, abychom si to koupili a utráceli.“

„Nijak to neřeším, děti stejně obvykle odejdou.“

Tato část stojí za hlubší úvahu. Rodiče ve většině případů nepokládají za etické, aby uprostřed dětského pořadu běžela reklama ať už určená dětem či dospělým. Přesto 50% z nich tuto skutečnost nijak neřeší. V tomto rozporu vnímám určitou rezignaci. Proto uvádím následující citaci.

„Dítě je pro výrobce a poskytovatele služeb vhodným cílem marketingu, nejen pro jeho nezkušenost, nadšení a důvěřivost, ale i proto, že v dětství se snáze než později vytvoří loajalita k produktu...Mediální zákon říká: **Provozovatelé vysílání jsou povinni nezařazovat do vysílání reklamy a teleshopping určené dětem nebo v nichž vystupují děti, pokud podporují chování ohrožující jejich fyzický, psychický nebo mravní vývoj. Reklamy vysílané v televizi nesmějí navíc přímo pobízet děti a mladistvé, aby kupovali nějaký výrobek nebo službu s využitím jejich nezkušenosti nebo důvěřivosti; přímo pobízet děti a mladistvé, aby přemlouvali své rodiče nebo někoho jiného k nákupu nabízeného zboží nebo služeb; využívat zvláštní důvěru dětí a mladistvých vůči jejich rodičům nebo jiným osobám ani bezdůvodně ukazovat děti a mladistvé v nebezpečných situacích. Reklama ani teleshopping na alkoholické nápoje nesmějí být zaměřeny speciálně na mladistvé nebo zobrazovat mladistvé konzumující alkoholické nápoje.**

...Co je chování ohrožující morální vývoj? Pro někoho to je vůbec jakákoliv pobídka ke koupi věci, kterou člověk nutně nepotřebuje (protože výrobou toho produktu se poškozují životní prostředí...), pro jiného jen to, o čem není ve společnosti jako o ohrožení morálky v dané době pochyb (např. neúcta k seniorům, náboženským symbolům, korupce, násilí a protiprávní jednání vůbec). Za chování ohrožující zdraví bude leckterá matka a mnohá lékařka považovat konzumaci sladkostí a limonád s umělými barvivy, chemickými konzervanty a syntetickými aromaty; pro jiného, vzhledem k tomu, že žijeme v době, kdy je užívání potravinářských aditiv běžné a právem povolené, to zdraví neohrožuje. Výkladový přístup k těmto obecným pojmům

se utváří ve společnosti, z reakcí spotřebitelů, názorů uznávaných odborníků a z rozhodování správních, soudních i dobrovolných samoregulačních institucí.

V Dánsku, Švédsku i Norsku funguje institut "spotřebitelského ombudsmana", přičemž každý z těchto ombudsmanů uveřejnil ve své zemi zprávu, která se tématu děti a reklama týká.“ (Chlumská, 2005)

Stát v tomto případě není garancí. Rodičům tedy nezbyvá, než aby sami hlídali, sami se angažovali, sami upozorňovali po vzoru skandinávských zemí. Nebo se pokud možno vyhýbali sledování dětských pořadů v televizi. Domnívám se, že tímto si televize sama podřezává onu pověstnou větev. Reklama je pravděpodobně jednou z hlavních věcí, která je diváky problematizována.

Pouštíte si televizi jako kulisu?

Ano často	Ano občas	Ne
4	11	13
14%	39%	47%

Tabulka 13

Některé odpovědi z dotazníku:

„Jen zpravodajský kanál místo rádia (dopoledne bez dětí).“

„Ano, občas hudbu.“

„Ano, ale ne když jsou přítomny děti.“

Čtete svým dětem?

Ano, každý den	Ano, více než 2x týdně	Občas	Ne
14	8	5	0
51%	30%	19%	0%

Tabulka 14

Myslím, že tento údaj je celkem potěšující a pouze doplňuje to, co rodiče uvedli výše.

Jaké hodnoty, vlastnosti, postoje byste svou výchovou chtěli dětem předat?

Tato otázka je pouze doplňující. Záměrem bylo pomoci rodičům zamyslet se nad cílem své výchovy a možná také zhodnotit, do jaké míry je televizní vysílání či sledování filmů dětmi v korespondenci s těmito cíly. Přesto odpovědi v této položce mají svou velkou výpovědní hodnotu.

1. Pravdomluvnost, poctivost, upřímnost, spolehlivost, zodpovědnost jedním slovem čestnost nebo také férovost, smysl pro spravedlnost - **28x**
2. Empatie, ohleduplnost, nesobeckost, soucit, schopnost pomáhat, úcta ke starším - **17x**
3. Pracovitost, svědomitost, vytrvalost, cílevědomost (ctižádost) - **14x**
4. Spokojenost, sebevědomí, sebeúcta, seberealizace, schopnost prosadit se - **13x**
5. Samostatnost, zodpovědnost - **12x**
6. Slušnost – **9x**
7. Rovnost, tolerance – **7x**
8. Vážít si zdraví, přírody, zdravý životní styl – **6x**
Schopnost mít rád sebe i ostatní – **6x**
9. Srdečnost, veselost, smysl pro humor, umění radovat se - **5x**
10. Vztah k rodině – **4x**
Zvídavost, vzdělání je hodnota - **4x**
11. Nadhled, schopnost snášet prohru - **2x**
12. Skromnost – **1x**
Tvořivost – **1x**

Je škoda, že rodiče tolik podceňují právě tvořivost. V předškolním věku je pro její rozvoj nejideálnější doba. V dnešní době informačních technologií a cizích jazyků pro ni, zdá se, není místo!!!

Myslíte si, že je dobré zabývat se těmito otázkami? Zdůvodněte, prosím.

Domnívám se, že k následujícím citacím není třeba žádného komentáře. Z osmadvaceti dotázaných jeden rodič uvedl, že to smysl nemá. Tím, že ostatní rodiče uvedli, že to smysl má, byl také naplněn jeden z hlavních cílů této práce: přivést rodiče k zamyšlení.

Některé odpovědi z dotazníku:

„Ne, televize je dnes součástí každodenního života.“

„Zcela určitě, televize nebo reklama není jen součástí reality, v níž žijeme, ale aktivně ji svým působením přetvářejí a utvářejí. Rodiče musí jejím vlivům čelit a vysvětlovat je svým dětem.“

„Určitě, jak jinak vychovávat děti, než se zamyslet, co je pro ně důležité, aby se naučily. A ohledně TV si myslím, že se děti určitě nemohou dívat na vše, co je napadne, ale je spousta zajímavých pořadů a pohádek, které by vidět měly.“

„Domníváme se, že v dnešní době narůstajícího vlivu nových informačních technologií vliv televize na děti klesá.“

„Je to užitečné pro nás rodiče. Vše kolem nás bereme samozřejmě a zjistíme, že bychom se měli víc zamýšlet nad tím, co dělají naše děti a zda se dost věnujeme jejich rozvoji.“

„Ano,...vadí mi pasivita a otupělost lidí, neschopnost řešit problémy.“

„Ano! Společnost neumí chránit děti před negativním vlivem TV. Televize plní i řadu pozitivních úloh, ale neumíme to často oddělit. Rodiče si často neporadí ani sami se sebou a vliv reklam a nekonečných seriálů je semele. Jsou pak vzorem i pro svá dítka.“

„Ano, je dobře, že se někdo zabývá tím, jak dnešní rodiče vychovávají své děti.“

„Každý rodič to dělá jinak, ale všichni se snaží o to nejlepší. Nejhorší jsou ty vlivy kolem – hlavně v pozdějším věku dítěte.“

„Ano, člověk se alespoň zamyslí nad tím, kolik času stráví dítě sledováním TV, a že to zřejmě může mít negativní vliv větší, než jsem si myslela.“

2 Rodiny bez televize

2.1 Proč nemáme televizi - úvodní kazuistika

Naše rodina nevlastní televizi. Rozhodli jsme se tak s manželem před 12 lety kdy náš nejstarší syn dospěl do věku, kdy ho televize začala fascinovat. Rozhodnutí žít bez televize se v té době ani tak nevztahovalo k otázkám výchovy, ale bylo pouze rozhodnutím dospělých lidí, kteří došli k názoru, že už dále nechtějí být manipulováni. Také nám vadila ztráta drahocenného času, jež jsme před obrazovkou trávili a nedokázali jej účinně regulovat.

Měli jsme však jako rodiče mnohé obavy ohledně našich dětí a jejich informovanosti či zařazení ve vrstevnické skupině. V té době nebylo zdaleka běžné mít doma počítač ani internet a mnoho lidí v našem okolí nás za toto rozhodnutí kritizovalo (s ohledem na rozvoj dětí). Jiní se divili a měli nás za podivíny. Mít televizi bylo v té době znakem určitého sociálního statusu – alespoň v našem okolí. Až postupem času jsme se setkávali se sympatizujícím postojem.

Chci zde zdůraznit, že naše rozhodnutí neplynulo z naprostého zavržení televize jakožto média. Jedná se spíše o obsah čili naplnění tohoto média. Jsme si vědomi jeho přínosu informačního, vzdělávacího i kulturního, který je však v současné době spíše v rovině možného než reálného. Televize má už své nejlepší roky za sebou. Její boj o diváka má podobu agónie bez jakýchkoli morálních zábran a využívá těch nejtemnějších koutů lidské duše ke svému přežití. Jak se mohou bránit děti, které se ve světě teprve orientují?

Naše děti nemají zakázáno se dívat na televizi, pouze na některé pořady (ty rozlišujeme podle věku). To je otázka tolik potřebných hranic ve výchově. Avšak to, že televizi doma nemáme, nám dává velkou svobodu v rozhodování, jak budeme prožívat svůj čas, jak budeme jednat a konat. Člověk je vždy ovlivněn tím, co na něj působí. Televize je pro nás nedůvěryhodná. Nejedná se pouze o čas trávený před televizní obrazovkou. Svou velkou roli zde hraje vliv reklamy i předkládané pojetí normality – to vše v souvislosti se životním stylem a hodnotami, které divák podprahově přejímá. My, jako rodiče, máme jistotu, že i když naše děti občas někde shlédnou nějakou tu blbinu, krvák či nechutné, bezobsažné bulvární zpravodajství, četnost těchto shlédnutí jim nepokříví vnímání světa natolik, aby bylo zásadní. Paradoxně na základě těchto shlédnutí je možno děti učit kritickému vnímání světa.

Rozhodli jsme se, že budeme hledat jiné cesty k naplňování našich potřeb v oblastech vzdělávání a kultury a pokusíme se tyto cesty zprostředkovat i našim dětem. Důvodem byly obavy, zda budeme schopni dostát výchovným požadavkům, které jsou na nás televizí kladeny. Zejména ve vztahu k času, jenž v budoucnu budeme moci s našimi dětmi trávit. Ještě jednou zdůrazňuji, že jsme se takto rozhodovali v době, kdy zdaleka ještě nebylo tak běžné mít doma počítač ani internet. Tuto skutečnost zde uvádím proto, že problematika počítačů a počítačových her se mnoha vychovatelům bude zdát jistě daleko závažnější. Přesto se však domnívám, že televize má mezi médii specifické postavení, což do značné míry potvrzují fakta uvedená v teoretické části této práce.

Když jsem se zamýšlela nad otázkou, co vlastně dětem přináší život bez televize napadlo mě, že úplně nejvíc ze všeho asi možnost být dítětem - sám sebou. Možnost rozvíjet smyslové vnímání a fantazii. Život bez televize také dětem přináší svobodu. Přináší ji totiž celé rodině, která není otrokem televizního obsahu ani otrokem televizního programu. V početnější rodině se totiž čas strávený u televize může časem dost načítat. A kdy se má rodina sejít pohromadě?

Myslím, že synové mají velkou fantazii, kterou originálně využívají při hrách. Když byli menší, velmi vynalézavě ji používali při námětových a konstrukčních hrách (měli doma také dostatek různého materiálu i přesto, že bydlíme v paneláku), později ve hrách slovních. Mají zálibu ve vymýšlení příběhů, rádi něco vytvářejí, vyrábějí. Nejstarší syn velmi pěkně kreslí, vymýšlí komiksy, zkouší animaci. Nejen počítačovou, ale i kreslenou. S kamarády píše scénáře, povídky a příběhy, zkouší hrát divadlo. Mladším bratrům je vzorem, často je zapojuje do svých aktivit. Všichni tři jsou dobří čtenáři. Od malička jim každý večer čteme, někdy i několik hodin – podle počasí, nemoci atd. Večerní čtení bylo vždy rodinnou událostí. Některé maminky žehlí při sledování televize, já žehlím při společné četbě. Dnes již čtou starší mladšímu, ale stejně nejraději ze všeho mají čtení rodičovské. Tohle si nedovedu představit s televizí v bytě. Jeden z našich synů byl dlouhodobě nemocný a často byl doma sám. Pokud by byla doma televize, stačilo zmáčknout tlačítko a mohl se jen dívat a dívat – nikdo by mu to nemohl mít za zlé a nikdo by ani nevěděl, na co se díval (v té době jsme ještě neměli počítač). Televize však doma nebyla, a proto musel hledat jiné možnosti, jak ukrátit čas. V té době začal hodně číst, rozebral všechny možné přístroje, stará auta a motůrky, co mu tatínek přinesl, poslouchal muziku a příběhy na audiokazetách. Měl hodně času na přemýšlení a hodně se naučil. I o sobě.

Všichni tři synové hrají na hudební nástroj. Úroveň jejich hry souvisí s tím, nakolik je zrovna zajímaví jiné věci, ale všichni jsou muzikanti a mají rádi hudbu. Když byli menší, často jsme jim zpívali. Později měli např. období, kdy dokola poslouchali Dvořákovu Novosvětskou a povídali si s nadšením o jednotlivých motivech. Podotýkám, že já ani můj muž nejsme muzikanti ani vážní posluchači vážné hudby. Mezi ostatními žánry mají v oblibě jazz, filmovou muziku, některé písničkáře...To souvisí s věkem. Myslím, že i tady se mohla projevit schopnost vnímat detaily a obsah právě na základě toho, že nevysedávají před televizí a nejsou zahlcováni množstvím podnětů, které by nedokázali zpracovat.

Doma také praktikujeme audiovizuální výchovu. S dětmi mluvíme o tom, jaké filmy by chtěly vidět. Máme možnost zapůjčit si data projektor a doma pořádáme filmové večery. Některé jsou pro celou rodinu, některé jsou omezené věkem. Takový večer má sváteční atmosféru, není to nic samozřejmého. Je to kulturní událost. Promítáme různě často, s ohledem na roční období, nemoci atd. Někdy dvakrát týdně, někdy jednou za měsíc. Vždycky si o filmech povídáme, někdy je to potřeba víc, někdy méně.

Přestože nemáme doma televizi, dlouho jsme neměli ani počítač a vedeme tak trochu netradiční způsob života, synové mají velmi dobré vztahy s vrstevníky, s chlapci i děvčaty. Každý má kolem sebe okruh stálých kamarádů ze školy nebo z turistického oddílu, který společně navštěvují.

Svého rozhodnutí jsme nikdy nelitovali a troufám si říct, že ani naše děti díky této skutečnosti nejsou vystavovány deprivacním tlakům. Samozřejmě se v jejich životě vyskytovala období, kdy čelily zvýšené pozornosti ze strany spolužáků, ale nejen proto, že nemáme televizi. Například naše rodina nevlastní auto a nijak o něj neusilujeme (máme dost vyhraněné názory na míru automobilismu). V očích některých vrstevníků se naše rodina jevila jako divná a jistě to našim dětem nebylo příjemné. Nicméně život už je takový. Ne vždy prožíváme v interakci s okolím příjemné pocity. Je však důležité mít oporu v rodině a později sami v sobě. Pod tlakem těchto situací si děti v určitých obdobích přály televizi vlastnit. Postupně však tyto tlaky ustaly. Nikdy jsme se nevyjadřovali s mužem pohrdavě vůči okolí, vůči lidem, kteří televizi, auto atd. vlastní a užívají. Naše diskuse byly vždy věcné a týkaly se možných důsledků a našich postojů. Vždy jsme zdůrazňovali, že náš způsob života je pouze určitou možností, alternativou, kterou jsme si sami a vědomě zvolili, protože nám to tak vyhovuje. Je to dobrá cesta pro nás. Díky tomuto přístupu se naše děti dokázaly vyrovnávat s občasným zvýšeným zájmem ze strany vrstevníků. Nikdy je však nikdo nešíkanoval a s posměváčky se dokázali vypořádat.

2.2 Metoda použitá k průzkumu

Pro rodiny bez televize jsem volila dotazník otevřený. Vzhledem k charakteru položek se mi zdálo nevhodné předkládat respondentům škálu možných odpovědí. Tento dotazník jsem zadávala elektronicky nebo v tištěné podobě (Příloha č. 2).

2.3 Jiné rodiny bez televize – obecné informace

Rodiny žijících bez televize uvádí k tomuto rozhodnutí stejné důvody, jaké byly popsány v úvodní kazuistice. Tyto rodiny jsem našla převážně v křesťanském prostředí, někdy vyznávají alternativní způsob života spojený s alternativou hledanou ve školství. Nejvíce se jednalo o rodiny inklinující k waldorfské pedagogice. Ve všech případech byla silným motivem k tomuto rozhodnutí svoboda. Otázku náboženství ani životní filozofie jsem ve svém dotazníku nezohlednila, proto nemohu dělat žádné závěry.

Celkem jsem rozeslala 11 dotazníků, vrátilo se jich 10. Průměrný věk respondentů je 40 let, pohybuje se v rozmezí 26-50 let. Všechny rodiny byly úplné. I nejstarší manželé měli doma děti mladšího školního věku. Ve čtyřech rodinách žily nejméně dvě děti staršího školního věku. Dvě z dotázaných rodin vychovaly dnes již dospělé děti. V jedné rodině vyrůstalo jedno dítě, ve dvou rodinách dvě děti, v pěti případech se jednalo o rodiny se třemi dětmi, v jedné z rodin žily děti čtyři. Mezi dotázanými se vyskytla pěstounská rodina s jedenácti dětmi.

2.4 Vyhodnocení jednotlivých položek

Zdroj zábavy a informací

V různém pořadí uváděli respondenti knihy, rozhlas, internet, časopisy, DVD, video. V této oblasti nelze na základě definice této položky dotazníku vysledovat preferenci mezi jmenovanými médii. U dětí se nejčastěji objevoval rozhlas, knihy, časopisy, DVD, video. Děti staršího školního věku využívají internet, většinou však k vypracování úkolů či zadaných projektů. Rodiče těchto dětí upozorňovali na potřebu korekce ve vztahu k počítačovým hrám.

Doba sledování filmů na videu či DVD

do 20 min.	20 až 30 min.	50 min.
1	6	3
10%	60%	30%

Tabulka 15

Čas 50 min se vyskytl ve dvou případech v rodinách s dětmi staršího školního věku.

Znáte některé znaky nadměrného televizního diváka?

Rodiče ve většině případů dokázali popsat lépe znaky nadměrného televizního diváka než rodiče žijící s televizí. Pouze jeden tatínek zmínil, že žádného nezná (proto neuvedl žádné znaky).

Uváděli tyto znaky: nechte, žije v nereálném světě, má spoustu neutříděných informací, neumí si hrát, hůře komunikuje s lidmi, nedostatek fantazie, lenost, nedostatek pohybu, nesoustředěnost, neschopnost dlouhodobé koncentrace na tvůrčí činnost, roztěkanost.

Co Vás vedlo k rozhodnutí nemít doma televizi?

Všichni dotázaní uvedli čas, který chtějí prožívat smysluplněji, než pasivním sledováním televize. „*Hlavní důvod je ten, že se tím s manželkou vyhýbáme pokušení sedět u televize my dva. Víme totiž, že se dokážeme spolu nebo každý zvlášť bavit kvalitněji a smysluplněji lépe.*“ Zmínka o důležitosti mít čas na partnera padla v odpovědích několikrát. Také ve vztahu k dětem a jejich společným aktivitám s rodiči.

Dále se ve výčtu nejvíce objevovalo nepřijatelné pojetí normality a z toho plynoucí špatné vzory pro děti (např. v oblasti partnerských vztahů, násilí, světa reklamy apod.). Rodiče také upozorňovali na to, že nemohou kontrolovat to, co děti uvidí v půlce pořadu, případně na co by se dívaly bez dozoru.

Některé odpovědi z dotazníku:

„*Většina programů není pro děti vhodná, tudíž by se neměly dívat. Myslím, že děti potřebují spoustu pestrých aktivit – sport, výtvarka, čtení, stavění ze stavebnic, volnou hru atd., a čas strávený u televize by jim chyběl.*“

„Je to úplně jiná atmosféra, domov bez televize a domov s televizí“ (úplně souhlasím z vlastní zkušenosti – pozn. aut.)

„Manžel byl za svobodna na televizi až příliš závislý.“

Čím si myslíte, že je televize specifická oproti jiným médiím?

„Pasivitou přijímání (člověk sleduje ať chce či nechce) a větším emočním zatížením diváka. Zvuk s obrazem je chytlavější než jen zvuk nebo obraz (reklama).“

„Ovlivňuje celý národ. Téměř každá rodina každý večer ví, co bylo večer na Nově. Má velkou moc.“

„Nerozvíjí fantazii, uvádí člověka do stavu pasivní konzumace, oblbuje reklamou nejvíc ze všech médií.“

„Televize je pasivní. Divák může jen přepínat mezi programy, ale nemůže ovlivnit, co se bude dávat. Internet je moře informací, kde člověk může hledat, co potřebuje. Knihy nebo filmy si mohou půjčit v knihovně nebo videopůjčovně a mám kontrolu nad tím, co si vyberu. U televize ten výběr moc není, leda tak čekat až tam bude něco zajímavého. Pak je ale člověk otrokem televize, protože je omezen vysílacími časy. Já však chci mít svobodu v tom, jakým informacím se chci nechat vystavovat a to i ve smyslu času – kdy.“

Nemáte strach, že se děti nenaučí orientovat v mediálním světě např. ve vztahu k reklamě?

Za všechny dotázané uvádím několik nejvýstižnějších odpovědí:

„Reklama působí, ať už jí člověk věří nebo nevěří. Je to balast, nutné zlo, tak se mu vyhýbáme, když to jde. Orientace v mediálním světě, tu otázku nechápu. Myslím, že ta otázka plyne z nesprávného předpokladu, že je prostě normální a nutné televizi mít. Tak není. V žádném případě nedostatkem informací nestrádáme. Máme jich dost z rozhlasu, tisku a internetu.“

„Reklamy nejsou jen v TV. Smysl reklamy mohou vysvětlit i na billboardech nebo na internetu, rádiu. Když čas od času uvidí reklamu v TV na návštěvě, tak na něj nebude mít tak destruktivní účinek jako kdyby ji viděl každý den. Ostatní druhy reklamy nejsou tak vlezlé, protože nepůsobí na více smyslů současně.“

„Vážně nemám, lépe se naučí orientovat bez televize. Reklamy na nás křičí na každém rohu a cestou MHD se dá o věcech spíš mluvit než při sledování televize, kdy dospělí ani nevědí, na co se děti dívají.“

Čtete svým dětem? Jak často?

Šest dotázaných rodičů uvedlo, že čtou dětem každý den, někdy i několikrát. Jednalo se o rodiny s dětmi předškolního a mladšího školního věku. Ostatní (čtyři rodiče) uvedli, že čtou téměř denně, někdy několikrát za den, nebo že starší děti dávají přednost vlastní četbě a společné čtení uskutečňují občas.

Domnívám se, že lze konstatovat následující: **oproti rodinám s televizí je mezi rodinami bez televize daleko více podporován rozvoj čtenářství.**

Následující část je věnována sociálnímu hledisku života bez televize a zahrnuje v sobě tyto otázky:

Jak reagovalo na Vaše rozhodnutí bezprostřední okolí?

Měli jste při svém rozhodování ve vztahu k dětem nějaké obavy? Např. ohledně jejich zařazení do školního kolektivu?

Mají nebo měly Vaše děti někdy problém ve vrstevnické skupině související s Vaším rozhodnutím? Bouřily se někdy proti tomuto rozhodnutí?

Ve třech případech rodiče uvedli, že okolí se je snažilo přemluvit, aby si televizi pořídili. Jako důvod uváděli, že není tak drahá a je normální ji mít. Dvakrát dotázaní uvedli, že údivem, ale s respektem. Ostatní respondenti se vyjádřili tak, že reakce nebyla žádná, popř. že většina jejich známých televizi také nemá.

Všichni dotázaní uvedli, že nemají ve vztahu k dětem žádné obavy. Dva z nich však konstatovali, že děti jsou ještě malé (do šesti let), a kdyby měly mít v pozdějším věku problémy s vrstevníky, tak své rozhodnutí přehodnotí.

„Manžel jako dítě také doma televizi neměl a zažil, že se mu za to ve škole hodně smáli. Ale myslím, že teď je situace jiná – děti a mladí dávají hodně na internet a počítače, a ten máme doma nejeden (i když děti nenechávám hrát hry, na to mají čas (4a 6 let, pozn. aut.). Občas se někdo ze známých diví, ale v podstatě se mi zdá, že je to vnímáno pozitivně.“

Až na výše uvedenou zmínku nikdo z dotázaných neuvěděl, že by jejich děti nebo oni sami (v případě, že doma v dětství také neměli televizi) někdy měli problém s vrstevníky. Jeden z důvodů - ve vztahu k současným dětem - je taktéž vysvětlen ve výše uvedeném citátu (vliv počítačů). Další důvod, který by mohl zahrnovat i dnešní

rodiče v dětství žijící bez televize, pramení z přesvědčení, že sebevědomí dětí se formuje i jinými způsoby. S tím souvisí i otázka případných protestů ze strany dětí. Daleko více se však přikláním k názoru, že generace současných třicátníků se ve svém dětství proti rozhodnutí svých rodičů bouřit nemohla, neboť styl výchovy v té době žádné bouření nepřipouštěl.

Přestože respondenti mají i děti staršího školního věku popř. děti dospělé, pouze jeden rodič uvedl, že se jejich děti bouřily proti rozhodnutí nemít doma televizi: „Ano, děti si televizi přály. Ale od té doby, co mají počítač a internet, tak ty tlaky úplně ustaly.“

Na základě výše uvedeného lze pouze konstatovat, že televize již není měřítkem sociálního statusu, jako tomu bylo dříve.

Hlavní přínosy života bez televize

„Televize je žrout času.“

„Hlavně větší pohoda, více času na děti a časová nezávislost“

„...čistší hlava nezaneřáděná tolika reklamama.“

„Asi čas na vzájemnou komunikaci a společné aktivity. Prostor pro všestranný rozvoj dětí. Menší vliv blbostí na jejich myšlení. Naše děti mají velmi dobrou schopnost koncentrace a jsou hodně napřed před průměrem. Možná to s tím taky trochu souvisí.“

„Nežijeme pod diktátem: honem...už to začíná.“

Závěr

Když jsem shromažďovala informace k této práci, jedním z východisek pro mne byl Suchého výzkum týkající se sledovacích návyků dětí staršího školního věku. Svůj výzkum uskutečnil ve dvou ročnících ZŠ a to v pátém a osmém. Došel k dosti alarmujícím výsledkům (např. téměř polovina dotázaných dětí uvedla, že od rodičů nikdy neslyšely čtenou pohádku, více než 3 hodiny denně u televize – tedy za hranicí nadměrného diváctví – tráví 72% žáků pátých a 67% žáků osmých tříd z dotazovaného vzorku, průměrný čas byl 211,5 min denně). Publikoval jej v roce 2007. Proto se domnívám, že jeho závěry jsou stále aktuální i přesto, že mnoho lidí si myslí, že televize je vytlačována počítači a internetem.

V části věnované rodinám s televizí jsem si kladla za cíl zjistit, jak současní rodiče působí na své děti v předškolním věku. V době, kdy se utváří osobnost dítěte a též je vhodné vytvářet kvalitní sledovací návyky. Na základě získaných informací usuzuji takto: rodiče k otázce sledování televize a filmů ve většině případů přistupují odpovědně, nicméně postrádají některé základní informace možného působení televize na děti, zejména z hlediska času. K tomu se dále vztahuje otázka vlivu na soustředění a rozvoj komunikačních dovedností. Rodiče si uvědomují riziko sledování násilí v předškolním věku. Vědí, že může vést k nápodobě. Přestože reklamu vnímají jako neetickou, nezdá se jim pro děti natolik ohrožující, aby před jejím působením děti chránili. Jen málo rodičů z daného vzorku si televizi pouští jako kulisu. Jsou tak dobrým příkladem pro své děti.

Když rodiče vraceli vyplněné dotazníky, mnoho z nich cítilo potřebu verbálně sdělit, nakolik je otázky zaskočili. Také upozorňovali na fakt, že o vlivu televize na děti vlastně mnoho nevědí.

Pouze jeden z dotázaných uvedl, že nemá smysl se televizí vůbec zabývat a ani děti omezovat, neboť je součástí života.

Rozpor mezi výchovným působením rodičů předškolních dětí a televizními návyky dětí staršího školního věku podle Suchého může mít několik příčin. Jednak se může jednat o časový posun. Rodiče zkoumaných školáků v období jejich předškolního věku (asi před 8 – 10 lety) neměli patrně tolik potřebných informací jako rodiče současní. Svou roli může hrát i fakt, že volná výchova je prostě na ústupu a to i v oblasti mediální. Kéž by se už začal projevovat správný výklad principů

demokracie! Získané zkušenosti ve společnosti a problematika vzrůstajícího agresivního chování mezi dětmi patrně vede rodiče k větší odpovědnosti. Rozpor však může být dán i tím, že předškolní děti lze prostě více kontrolovat než děti školního věku a to z jednoduchého důvodu: zaměstnaní rodiče nemohou trávit tolik času se svými dětmi. Lokalita prováděných šetření a s ní spojená úroveň vzdělání rodičů i jejich sociokulturní status mohou také hrát významnou roli.

Přidrží se však hlediska času. Bylo by zajímavé sledovat rodiny s předškolními dětmi longitudinálně a zjistit, jakým způsobem se současné postoje rodičů předškoláků uplatní později, právě v období staršího školního věku. Svou obavu vyjádřil jeden tatínek v dotazníku: „*Nejhorší jsou ty vlivy kolem – hlavně v pozdějším věku.*“

V souvislosti s výše uvedeným je zajímavé sledovat rodiny bez televize. Tyto rodiny jsou nekonformní a zakládají si na tom. Nemít televizi je součástí jejich životního stylu. Respondenti oceňovali svobodu v rozhodování a nahlížení světa i možnost být tvůrcem svého času. A také možnost prožívat kvalitní čas se svými dětmi, jakožto cestu rozvoje jejich osobnosti. Ve své výchově se zaměřují na tvořivost a kritické myšlení. Více než rodiny s televizí podporují u svých dětí rozvoj čtenářství.

Je možné namítnout, že rozhodnutí nemít doma televizi je vlastně slabost pramenící z neschopnosti účinně regulovat čas televizi určený. Z mého pohledu je to spíš neochota se televizí a jejím obsahem zabývat a každodenně ji řešit.

Cílem druhé části této práce bylo pokusit se najít rodiny bez televize, v nichž vyrůstají děti školou povinné a zjistit, zda tento fakt jim někdy přinesl problémy v sociální oblasti. Jedna z hlavních kritik okolí vztahující se k tomuto rozhodnutí je, že děti mohou mít potíže se zařazením do vrstevnické skupiny. Ukazuje se, že tato obava je neopodstatněná. Následující odpověď jedné z maminek hovoří za všechny dotázané rodiče: „*Myslím, že sebevědomí dětí se buduje i jinak, a že to eventuelně ustojí.*“

Pravdou však zůstává, že televize již není měřítkem sociálního statusu. Za zmínku také jistě stojí, že společnost je mnohem více tolerantní k odlišnostem, než tomu bylo dříve.

Seznam použité a citované literatury

- Helus, Z.:* Dítě v osobnostním pojetí. Portál, Praha 2004, 228 s., ISBN 80-7178-888-0
- Mareš, P.; Potočný T.:* Modernizace a česká rodina. Barristel a Principal, Brno 2003, 348 s., ISBN 80-86598-61-6
- Oprailová, E.:* Předškolní pedagogika I. Smysl a proměny dětství. Studijní texty pro distanční studium. Liberec 2002, Technická universita v Liberci, 38 s.
- Řičan, P.; Pithartová, D.:* Krotíme obrazovku. Portál, Praha 1995, 62 s., ISBN 80-7178-084-7
- Suchý, A.:* Mediální zlo – mýty a realita. Triton, Praha 2007, 168 s., ISBN 978-80-7254-926-9
- Vágnerová, M.:* Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří, Portál, Praha 2000, 522 s., ISBN 80-7178-308-0

Časopis:

Informatorium 3-8. Časopis pro výchovu a vzdělávání dětí od 3 do 8 let v MŠ a ŠD. XIV. ročník, č.2. Portál. Praha 2007. ISSN 1210-7506

Internetový zdroj:

Chlumská, K.: Děti v reklamě, reklama pro děti, 16.3. 2005 [cit. 10.3. 2009]

http://mam.ihned.cz/c4-10023240-15802430-105200_d-deti-v-reklame-reklama-pro-deti

PŘÍLOHY

Příloha č.1 – dotazník pro rodiny s televizí

1. Pohlaví respondenta
2. Věk respondenta
3. Dosažené vzdělání rodičů
4. Rodina je úplná neúplná
5. Počet dětí v rodině a jejich věk
6. Od jakého věku si myslíte, že je vhodné, aby děti sledovaly televizi? Zdůvodněte, prosím.
7. Existují ve vaší rodině nějaká pravidla pro sledování televize? Např. doba ve vztahu k věku, výběr pořadů apod.
8. Kolik času Vaše dítě/děti denně sledují televizi? Souvisí tento čas s jejich věkem? Jak?
9. Sledujete televizi s dětmi?
  - a) ano
  - b) ne
  - c) občas
10. Mluvíte s dětmi o tom, co na obrazovce vidí, i kdyby Vám to bylo nepříjemné?
  - a) ano
  - b) ne
  - c) občas
11. Mají děti televizi v dětském pokoji?
  - a) ano
  - b) ne
12. Myslíte si, že televizní zprávy jsou vhodné pro děti? Od jakého věku? Zdůvodněte, prosím.
  - a) ano
  - b) ne
  - c) nevím
13. Tři nejoblíbenější pořady nebo filmy vašich dětí.
14. Ztotožňujete se s výrokem, že dětské pořady jsou sice plné násilí, ale co se dá dělat, když to děti baví?

- a) ano
  - b) ne
  - c) nepřemýšlím nad tím
15. Patří televize a video do MŠ? Zdůvodněte, prosím.
- a) ano
  - b) ne
  - c) jiná odpověď
16. Myslíte si, že děti mohou projevovat agresivní sklony na základě nápodoby některých filmových či reklamních postav?
- a) spíše ano
  - b) spíše ne
  - c) nevím
  - d) jiná odpověď
17. Sledování televize u předškolních dětí má na rozvoj řeči a komunikačních dovedností vliv:
- a) spíše pozitivní
  - b) spíše negativní
  - c) nevím
  - d) jiná odpověď
18. Sledování televize má u předškolních dětí na rozvoj pozornosti a soustředění vliv:
- a) spíše pozitivní
  - b) spíše negativní
  - c) nevím
  - d) jiná odpověď
19. Je etické, aby dětské pořady byly prokládány reklamou určenou dospělým divákům?
- a) ano
  - b) ne
  - c) nepřemýšlel(a) jsem o tom, je to jedno
  - d) jiná odpověď
20. Běží-li televizní reklama a jsou přítomny děti:
- a) televizi vypnu
  - b) televizi ztlumím
  - c) nijak to neřeším
  - d) jiná odpověď

21. Je etické, aby dětské pořady byly prokládány reklamou určenou dětem?
- a) ano
  - b) ne
  - c) nepřemýšlel(a) jsem o tom, je to jedno
  - d) jiná odpověď
22. Kolik času denně trávíte se svými dětmi (uved'te podle věku).
23. Čtete svým dětem
- a) ano, každý den
  - b) ano, více než 2x týdně
  - c) občas
  - d) ne
24. Jaké hodnoty (vlastnosti, postoje) byste svou výchovou chtěli dětem předat. Uved'te prosím alespoň 5 a seřad'te podle důležitosti.
25. Myslíte si, že je dobré zabývat se těmito otázkami? Zdůvodněte, prosím.

Příloha č. 2 – dotazník pro rodiny bez televize

1. Pohlaví respondenta
2. Věk respondenta, popř. obou manželů
3. Dosažené vzdělání rodičů
4. Rodina je úplná neúplná
5. Počet dětí v rodině a jejich věk
6. Kolik času denně trávíte se svými dětmi? Uveďte podle věku. Můžete uvést čas strávený intenzivně tzn. společnou činností.
7. Jaká média nejčastěji užíváte ke zjišťování informací nebo jako zdroj zábavy?
8. Jaká média ve stejném smyslu využívají Vaše děti? Uveďte, prosím, podle věku.
9. Jak často Vaše děti sledují filmy na videu či DVD? Kolik hodin denně?
10. Dokázal(a) byste uvést některé znaky nadměrného dětského diváka?
11. Znáte některá rizika ve vztahu k nadměrnému televiznímu diváctví dětí?
12. Co Vás vedlo k rozhodnutí nemít doma televizi? Pokuste se, prosím, uvést všechny důvody.
13. Jak reagovalo na Vaše rozhodnutí bezprostřední okolí?
14. Čím si myslíte, že je televize specifická oproti jiným médiím?
15. Nemáte obavy, že se Vaše děti nenaučí správně orientovat v mediálním světě např. ve vztahu k reklamě? Vysvětlete, prosím.
16. Čtete svým dětem? Jak často?
17. Měli jste při svém rozhodování ve vztahu k dětem nějaké obavy? Např. ohledně jejich zařazení do školního kolektivu apod. Popište, prosím.
18. Mají nebo měly Vaše děti někdy problém ve vrstevnické skupině související s Vaším rozhodnutím?
19. Bouřily se Vaše děti někdy proti tomuto rozhodnutí?
20. V čem spatřujete hlavní přínosy života bez televize?